

Поточний архів Ічнянської районної державної адміністрації, папка “Протоколи засідання колегії при представнику Президента України в Ічнянському районі за 1993 рік”.

25. ПА ЧОДА, ф. 5036, оп. 1, спр. 11, арк. 1, 5.
26. Закон України від 3 лютого 1994 року “Про формування місцевих органів влади і самоврядування” // ВВРУ. – 1994. – № 22. – С. 144.
27. ПА НРДА, ф. 272, оп. 1, спр. 26, арк. 66.
28. Закон України від 28 червня 1994 року “Про внесення змін і доповнень у Закон України “Про формування місцевих органів влади і самоврядування” // ВВРУ. – 1994. – № 26. – С. 217.
29. Конституційний договір “Про основні положення організації і функціонування державної влади та місцевого самоврядування в Україні на період до прийняття нової Конституції України” між Президентом України і Верховною Радою України від 8 червня 1995 року // ВВРУ. – 1995. – № 18. – С. 133.
30. ПА НРДА, ф. 272, оп. 1, спр. 45, арк. 91–92.

Євген КОВАЛЕНКО
(Ніжин)

Формування органів управління лісовим господарством Ніжинщини в добу окупації (1941–1943 роки)*

Розпочинаючи війну проти СРСР, німецькі нацисти мали на меті не лише ліквідацію політичного ладу та знищення більшовицької ідеології, але й перетворення східних територій, насамперед України, в аграрно-сировинний придаток німецького військово-промислового комплексу та джерело дешевої робочої сили. Особливе значення мали для Німеччини українські лісові ресурси.

Основні принципи економічної політики Третього Рейху на завойованих землях були визначені спочатку в “Ольденбурзі” – економічному розділі плану “Барбаросса”, а потім деталізовані у “Директивах із керівництва економікою у щойно окупованих східних областях” (“Зеленій папці” Г. Герінга). Про усвідомлення нацистським керівництвом важливості лісових ресурсів засвідчує факт, що організації лісового господарства та деревообробної промисловості на окупованих землях був присвячений особливий Додаток до “Зеленої папки”. В ньому, зокрема, зазначалося, що у прифронтовому тилу німецькі війська можуть використовувати потрібний для армії ліс, але в тиловому районі “використання лісу, пиломатеріалів і споживання дров потребує *суворої організації*” (курсив наш – *авт.*) [1].

Економічними питаннями у прифронтовому тилу займався спеціальний Східний економічний штаб при генерал-квартирмейстері головнокомандувача сухопутних сил. Лісове господарство за “Директивами...” мало підпорядковуватися особливій групі (управлінню) В штабу. В разі потреби спеціалісти групи В могли надсилатися до господарських інспекцій, що діяли в розташуванні кожної армії, та господарських команд, що діяли в розташуванні охоронних дивізій. Протягом усього періоду окупації військова зона України перебувала в зоні діяльності господарської інспекції “Дон–

* Публікація підготовлена в межах реалізації науково-дослідного проекту кафедри історії України Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя “Ніжин та Ніжинщина в період Другої світової війни”.

Донець” із центром у Сталіному (сучасний Донецьк). Їй підпорядковувалися 10 господарських команд (Wi Kdo) відповідно до областей: Крим, Харків, Суми, Чернігів, Ворошиловград, Курськ, Ростов, Воронеж і 2 у Сталіному. Інспекція та команди, у свою чергу, склалися з 3 груп (управлінь) – сільського (La) та лісового (Forst) господарств, промисловості (W) [2].

При польових комендатурах, у разі потреби, до господарської групи також міг прикріплюватися спеціаліст із лісового господарства і деревообробної промисловості.

Перед зазначеною системою армійських органів господарського управління стояла низка завдань, визначених у “Директивах...”:

- забезпечення постачання лісом військових частин;
- забезпечення надходження лісоматеріалів промисловим та іншим підприємствам;
- забезпечення лісоматеріалів для ремонту доріг [3].

Безпосередньо реалізовувати зазначені завдання мали під керівництвом і контролем армійських управлінських господарських структур органи місцевого самоврядування. В Україні було спочатку збережено довоєнний адміністративно-територіальний устрій. Відтак, органи самоврядування створювалися на рівні області, району, міста, сільської громади, села.

На території Чернігівської області були створені підпорядковані німецькому командуванню місцеві органи управління: міські, районні, сільські, общинні управи. На чолі міських і районних управ стояли голови, бургомістри керували громадами (общинами), в які входили кілька сіл, у селах призначалися старости [4]. Вказані структури перебували під безпосереднім контролем польових комендатур. З кінця літа 1941 р. окупаційна адміністрація провела деякі зміни адміністративного устрою – були запроваджені замість районів більш крупні округи, якими керували міжрайонні управи та окружні комендатури (ортскомендатури).

Міські та районні управи склалися з відділів, напрям роботи яких визначався за їх назвами. Так, відповідно до розпорядження Польової комендатури (V) 194, яка розташовувалася в Чернігові, структура управ повинна була мати такий вигляд: голова управи, заступник, секретар, сільгоспінспектор, *лісний інспектор*, інспектор індустрії, фінансовий інспектор, інспектор освіти, адмінвідділ, начальник пожежної інспекції, відділ тваринництва та ветеринарії, відділ соціального забезпечення, інспектор торгівлі та професій, відділ харчування у містах, відділ будівництва шляхів і транспорту [5]. Водночас, у зоні Полісся для управління лісовим господарством створювалася окрема вертикаль управління. Елементами цієї вертикалі були: Київське головне управління лісами, обласні дирекції лісів, головні лісництва, дільничі лісництва. У Ніжині було створено Головне лісництво, яке підпорядковувалося Чернігівській дирекції лісів. (див. схему 1).

До складу Ніжинського Головного лісництва (далі – НГЛ) входило 9 дільничих лісництв, які об’єднували лісові масиви чотирьох районів. На території Ніжинського району були створені Ніжинське та Веркіївське лісництва, в Носівському – Мринське, Носівське та Козарське, в Ново-Басанському – Новоселицьке, в Бобровицькому – Кобизьке, Коляжинське та Старо-Басанське.

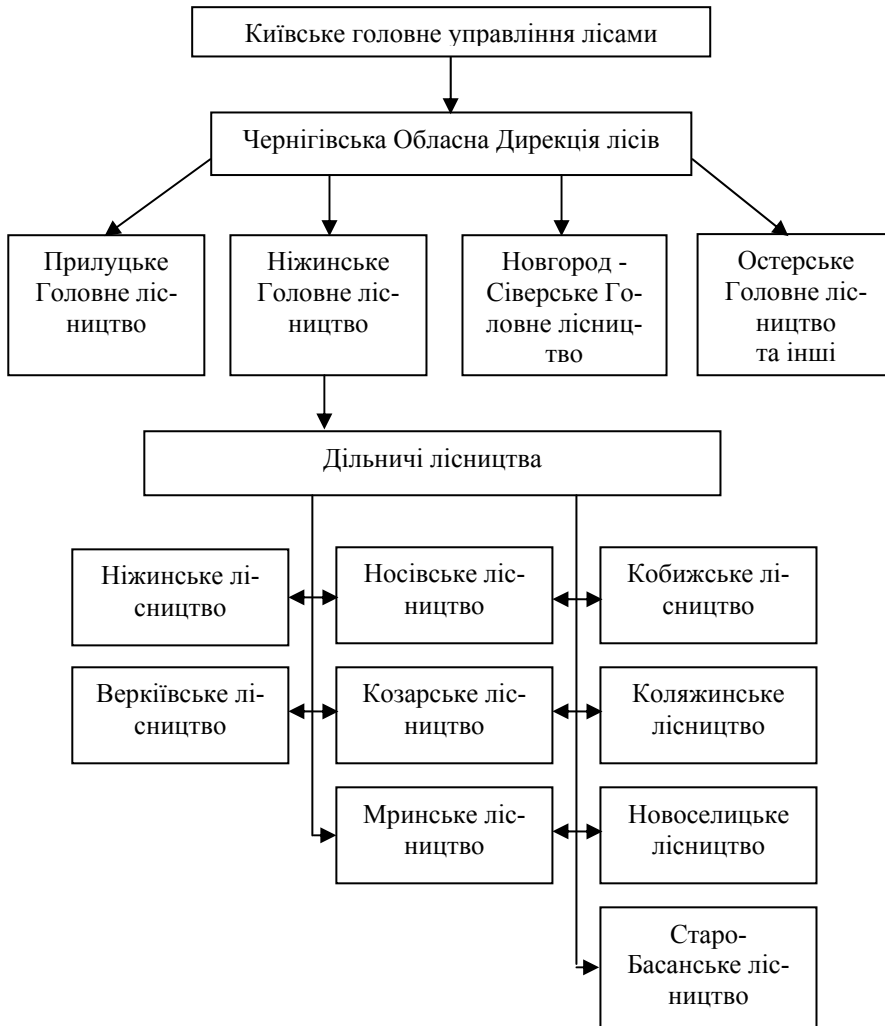

Схема 1. Структура управління лісовим господарством Чернігівщини

Загалом, центри дільничих лісництв знаходилися від контори НГЛ на відстані 25–100 км, від районних центрів і вантажних пунктів – 15–35 км, від населених пунктів, які брали участь у виконанні виробничих завдань лісництв – 5–60 км; лісові ділянки самих лісництв були розкидані на 8–25 км (станом на лютий 1942 р.) [6].

Враховуючи попередній досвід управління лісами, німецька влада залишила колишній розподіл посад у самому Головному лісництві. Він, здебільшого, зводився до визначення таких посад у апараті управління: головний лісничий, інженери помічники, головний бухгалтер і його помічники, секретар, друкар, касири. Технічний персонал складався з брокера, перекладача, водіїв, конюха, кучера, прибиральниці, вартового [7].

У межах своїх повноважень Головний лісничий відповідав за все лісове господарство лісництва й охорону лісового фонду. Він керував усім апаратом лісництва, складав

лісогосподарський план і кошториси, стежив і керував лісотехнічною та лісогосподарською діяльністю лісництва [8].

Підлеглі НГЛ дільничі лісництва склалися з об'їздів, лісових розсадників, лісових склепів, лісових заводів. Дільничі лісництва мали більш-менш усталений кадровий склад. Зокрема, їх штат включав: лісничого, помічника лісничого, брокера, бухгалтера, рахівника-касира, об'їздників, лісників, завгоспа, кучера, вартового, прибиральниці-розсильної. У лісових розсадниках працювали розсадниководи та вартові; у лісових склепах: приймальники та вартові; у заводах і агрегатах: механіки, розпилники, приймальники, вартові [9].

Кожна посадова особа мала певні права й обов'язки, яких слід було жорстко дотримуватися. НГЛ визначало, що лісничі, помічники лісничих зобов'язані постійно і систематично керувати всіма роботами на кожній дільниці лісу, слідкувати за правильністю проведення робіт як із технічного, так і з організаційного боку. Крім того, потрібно було встановити режим використання фуражу для коней і волів лісництва, дотримуватися правильної годівлі й установлених норм. Будь-який відпуск сіна заборонявся. Лісники повинні були встановити контроль за видачею паливних пайків робітникам, службовцям лісництва, а також для контори НГЛ, керуючись нормами та інструкцією. На дрова відпускати дозволялося тільки ліс непромислового значення, а також гілля та хмиз. Відповідно до своїх повноважень лісники дільничих лісництв не повинні були здійснювати відпуск лісу – дров і кругляка (промислового та селянського значення) – без нарядів НГЛ, крім військових частин. Дільничі лісничі могли безпосередньо реалізувати лише гілля, хмиз із попереднім розподілом його районними управами. Для задоволення потреб районів і населення дровами та кругляком районні управи мали подавати заявки до Польової Комендатури чи Головного лісництва, які після дозволу Військового Коменданта могли задовольнятися шляхом видачі нарядів Головним лісництвом. Заборонялося (якщо це мало місце) відпуск лісопродукції в обмін на хліб [10].

Далеко не всі управлінські інструкції виконувалися. Зокрема, під час однієї з перевірок НГЛ було встановлено, що “лісничі, помічники лісничих безпосередньо не керують, не контролюють робіт, що проводяться на лісових ділянках щодо вирубки, [немає] догляду за лісом та на лісосіці головного користування, внаслідок чого є випадки, що технічно неправильно зроблено прочистки, освітлення, проріджування, кряжування на ділянках головного користування, а також не вся лісопродукція прийнята від робочих. Серед населення є балачки, що деякі особи з апарату лісництва приходують лісопродукцію шляхом неповної прийомки від робочих заготовленої лісопродукції” [11].

Однією з особливостей здійснення управління лісовою галуззю окупаційною владою була наявність у більшості Головних лісництв шефів – німецьких дільничих лісничих, а там де їх не було – такі шефи призначалися найближчим часом. Відповідно, пропонувалося всі адміністративно-господарчі й технічні питання непринципового значення розв'язувати на місці з шефами. Заборонялося Головним лісництвам і німецьким дільничим лісничим самостійно розв'язувати такі питання: вносити зміни в межі лісового фонду; вносити зміни в розмір користувань (головного і проміжного) як у Головному лісництві, так і в окремих діничих лісництвах; відводити під вирубку ділянки, що за станом і віком не належать до головної вирубки; запроваджувати лісовпорядні роботи; проводити лісові роботи (гідромеліоративні, шляхові, будівельні

тощо) з великими витратами, що потребують складання проекту робіт і кошторису; реалізацію насінневого матеріалу для сторожі; зменшувати завдання стосовно промислового асортименту; звільняти і перемішувати фахівців головного та дільничих лісництв; збільшувати ставки заробітної плати; продавати нерухоме майно, машини, коней, волів і молодняк; реалізовувати деревину із зазначених складів і приплавів [12].

На території Чернігівської області діяли Оберфельдкомендатура й Ортскомендатура, які мали право давати письмову згоду на отримання дров, що знаходилися не в лісництві. Дрова могли бути відправлені за нарядами вказаних установ, але плата йшла до НГЛ [13].

Таким чином, на основі використаних архівних матеріалів можна констатувати, що в 1941 р. на окупованих землях була створена досить розгалужена система управління лісовим господарством., яка мала на меті – з одного боку – забезпечувати лісом і лісовою продукцією вермахт, із іншого – контролювати лісокористування взагалі. На різних рівнях цієї системи працювали як німецькі фахівці й офіцери, так і місцеві мешканці. На найнижчому рівні, у головних і дільничих лісництвах, зокрема, працювало майже виключно місцеве населення.

Посилання

1. “Зеленая папка” Геринга // Военно-исторический журнал. – 1991. – № 4. – С. 9–17.
2. Державний архів Чернігівської області, ф. Р-3003, оп. 1, спр. 23, арк. 1.
3. “Зеленая папка” Геринга... – С. 12.
4. Лисенко О., Нестеренко В. Окупаційний режим на Україні у 1941–1943 рр.: адміністративний аспект // Архіви окупації 1941–1943 рр. – К., 2004. – С. 767.
5. Там само.
6. Відділ забезпечення збереженості документів Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 33, арк. 64.
7. Там само, спр. 94, арк. 1.
8. Там само, спр. 31, арк. 1.
9. Там само, спр. 10, арк. 22.
10. Там само, спр. 138, арк. 1.
11. Там само.
12. Там само, спр. 82, арк. 13.
13. Там само, спр. 9, арк. 105.

додаток

Штат дільничних лісництв Ніжинського головного лісництва

Коляжинське лісництво

Лісничий – Яцишин Никон Миронович.

Помічник лісничого – Набок Григорій Герасимович.

Брокер – Сорока Степан Михайлович.

Бухгалтер – Ковальський Володимир.

Рахівник-касир – Домарацький Василь Сергійович.

Об'їзники – Шпак Андрій Миколайович.

Лісники – Дзичун Тиміш, Подгаєць Степан, Вершельцький І., Кизуб Давид П., Гребеношко О., Опенько Петро С., Помков А., Пенкін Василь Т., Олешко Павло [Загалом на I квартал 1942 р. – 11 лісників (ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 7, арк. 142)].

НІЖИНСЬКА СТАРОВИНА

Завгосп – Булах Андрій Олександрович, Пенкін Василь, Бородавка Г.К.
Кучер – _____
Вартовий – Коломієць Василь.
Прибиральниця–розсильна – Ковальська В.К.
Майстер – Сорока Михайло.
Сторож лісоскладу – Конош Іван С.

Веркіївське лісництво

Лісничий – Фалевич Анатолій А., Корнієнко (30 січня 1942 р.), [ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 4, арк. 38], Озерчук (2 січня 1943 р.).
Помічник лісничого –
Брокер – _____
Бухгалтер – Сакун Фалілей Андрійович.
Рахівник – касир – _____
Об'їзники – Брусок Яким Пилипович, Лебідь Олександр Михайлович.
Лісники – Ващенко З.Ф., Ласий М.Ф., Василенко Ф.О., Мисак Федот Вікторович, Бойко Грицько Ігнатович, Костанецький Г.С., Пархидько А.П., Занько Б., Лукаш Єфим Лукіч, Мисан Я.В., Легейда М., Легейда О.Ф., Іваненко О.Г., Ювко В.О., Куниця Ф. (І квартал 1942 р.) [ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 7, арк. 219].
Завгосп – Моїсеєнко Федір Іванович.
Кучер – _____
Вартовий – Лебідь Опанас Харитонович.
Прибиральниця–розсильна – _____
Лісотехнік – Григорець Іван Костянтинівич.
Конюх – Лобода Антон Іванович.
Десятник – Клюзко Денис Антонович.

Новоселицьке лісництво

Лісничий – Андрійчук А.А.
Помічник лісничого – Корейша Г.М.
Брокер – Галась В.Д.
Бухгалтер – Селіцький В.Х.
Рахівник – касир – Литаш І.В.
Об'їзники – Литаш Д.Г., Литаш М.В.
Лісники – Сивоголовко І.К., Литиц В.Р., Дзусь С.К., Бородавка І.П., Рачковський С.А., Нестерчук П.Й., Кириченко К.С., Левак М.В., Бегезов М.Д., Рихаль С.В., Олеха В.М., Литаш Г.Г., Андрійчук К.А., Левон М.В., Бегезов М.А., Круглик П.І., Бодня І.І., Лопата Й.К., Опеха В.М.;
Завгосп – Головка І.П.
Кучер – Гащенко М.Й.
Вартовий – Паливода У.Г., Гащенко П.Й., Паливода І.Г.
Прибиральниця–розсильна – Пузій М.С.
Механік – Білоконь О.С.
Їздовий транспорту – Михтєсь С.Г.
Лісоруби: Басаман О.Г., Гудзь С.Г., Галась М.К., Половко В.А., Половко Г.М., Поліщук М.Й.
Колесник – Федусенко М.С.

ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 7, арк. 276; спр 16, арк. 55.

Коляжинське лісництво (ІІ квартал 1942 р.)

Лісничий – Яцишин Никон Миронович.
Помічник лісничого – Набок Григорій Герасимович.
Брокер – _____
Бухгалтер – Ковальський Володимир Миколайович.
Рахівник – касир – Домарацький Василь Сергійович.
Об'їзники – 4 чол.
Лісники – 11 чол.
Завгосп – Бородавка Григорій К.
Кучер – _____
Вартовий – _____
Прибиральниця-розсильна – _____
Лісоруби – 4 чол.

ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 7, арк. 302.

Старо – Басанське лісництво (липень 1943 р.).

Лісничий – Станкевич Іван
Помічник лісничого – Дасюк К.С.
Брокер – _____
Бухгалтер – Занько А.Т.
Рахівник – касир – _____
Об'їзники – Білоконь Т.О., Губич З.Ф.
Лісники – Шмаргун О.А., Бігун М.В., Кужин Т.А., Олешко Й.С., Лепеха О.О., Лепеха А.М.
Завгосп – _____
Кучер – _____
Вартовий – Пашук Г.Е., Ілюша Й.Г., Лисак П.С., Перепелиця О.
Прибиральниця-розсильна – _____
Розсадниковод – Власенко Г.Я.
Конюх – Дубина А.

ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 12, арк. 40.

Ніжинське лісництво (друга половина липня 1943 р.)

Лісничий – Нагорний Степан Федорович (грудень 1941 р.), Мурашко Іван Левович (вересень 1942 р.) [ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 4, арк. 146]
Помічник лісничого – Савченко М.Г.
Брокер – _____
Бухгалтер – Коваленко (грудень 1941 р. [ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 4, Арк. 12]), Гранатович.
Рахівник-касір – Гранатович В.П. (грудень 1941 р. [ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 4, арк. 12])
Об'їзники – Сурмачевський В.Л., Помазан А.В.
Лісники – Зоць В.П., Бородавка В.М., Ковнер Ю.М., Лобода П.І., Іващенко Т.В., Черненко І.К., Самойленко А.Г., Ярмош О.А., Максимець С., Горлач П.П., Богдак.
Завгосп – _____
Кучер – _____
Вартовий – Онищенко А.М.
Прибиральниця-розсильна – Бабенко У.О.
Лісовод – Колашор Т.К.

НІЖИНСЬКА СТАРОВИНА

Конюх – Бабенко О.С.
Пожежна охорона – Шимко, Маркович.

ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 12, арк. 58.

Козарське лісництво

Лісничий – Дегас Дмитро О.
Помічник лісничого – Кузьменко Ілля А.
Брокер – _____
Бухгалтер – _____
Рахівник-касир – Пуськал Олександр Г., Палюх Василь Д.
Об'їзники – Шинкаренко Ф.Т., Лук'янець П.Я.
Лісники – Сідько Михайло О., Федорченко С.Д., Хуртак Ф.С., Мазуренко Ф.Р., Кононенко Ф.С., Сириця А.П., Тузій Т.М., Рибалка.
Завгосп – Макаренко П.П.
Кучер – _____
Вартовий – Савинський К.К.
Прибиральниця-розсильна – Кацока Т.В.
Майстер – Тетера Петро Г.
Охоронець лісових засік – Субцов П.В.
Конюх – Шиша Федось О.

ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 12, арк. 115.

Носівське лісництво

Лісничий – Озарчук Олексій К.
Помічник лісничого – _____
Брокер – _____
Бухгалтер – Овод Петро Андрійович.
Рахівник-касир – Ювченко Євген Михайлович.
Об'їзчик – Сасько Петро Іванович.
Лісники – Малько Олексій Н., Яковенко Герасим Григорович, Кириленко Михайло К., Макуха Степан О., Погребний Василь М., Якименко Йосип Т., Біличко Микола Іванович, Коровай П.О., Романець Федот С.
Завгосп – _____
Кучер – _____
Вартовий – Волдаренко Григорій Г.
Прибиральниця-розсильна – Скирта Катерина С.
Маркіровщик – Жук Михайло Іванович.
Конюх – Сокол Іван Архипович.

ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 12, арк. 151.

Кобизьке лісництво

Лісничий – Добровольський І.Т., Селіваненко Семен Митрофанович – лісничий (січень 1942).
Помічник лісничого – Басанько С.Й.
Брокер – _____
Бухгалтер – Патюта О.С.
Рахівник-касир – Цирнюк Т.С.
Об'їзники – Ройко П.М., Лебеда П.Т.
Лісники – Савченко І.К., Ромашко І.Д., Бойчун Я.М., Покормяка А.Й., Труш Іван Г., Білик Йосип Володимирович, Кладинога М.А., Сириця М.П., Яковенко М.П., Ковчун В.І.

Завгосп – _____
Кучер – Конон Андрій Євгенович.
Вартовий – Даниленко В.Г.
Прибиральниця–розсильна – Слешко К.Ф.
Учень рахівника – Скалозуб П.О.
Маркіровщик – Тишко М.О.
Пожежний вартовий – Бондар Г.К.

ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 12, арк. 172.

Мринське лісництво

Лісничий – Цювкін М.І.
Помічник лісничого – _____
Брокер – _____
Бухгалтер – Олексієнко В.С.
Рахівник-касир – _____
Об'їздник – Гренник Микола.
Лісники – Дороган Семен, Сергійчик Петро, Петренко Прокоп, Трукан Артем, Журба Михайло, Кротенко Василь, Мартиненко С.В., Прусоль Степан, Клугій Петро Г.
Завгосп – _____
Кучер – Жук Микола.
Вартовий – _____
Прибиральниця-розсильна – _____
Сторож – Нупеник А.І., Тромпольський І.

ВДАЧОН, ф. Р-4370, оп. 1, спр. 12, арк. 194

Валентина КУЛИК
(Ніжин)

Події у Ніжині в 1918–1919 роках

Унаслідок подій Листопадової революції та завершення I Світової війни розпалася Німецька імперія. Кайзерівські війська покидали Україну. Червона Армія, що розпочала наступ 17 листопада 1918 р. на територію, підконтрольну Директорії УНР, змушена була боротися з її військами.

У грудні 1918 р. війська Директорії зайняли території Ніжинщини. Український комісар Ніжинського повіту розіслав усім волосним церквам таку телеграму: “Негайно сповістити священників усіх приходів, щоб вони відслужили благодарственный молебінь, а потім панахиду по всіх убитих” [1]. 11 грудня 1918 р. від рук невідомих загинув директор міської чоловічої гімназії Петро Олександрович Заболотський. Він був викрадений зі своєї квартири, як усі вважали, петлюрівцями і розстріляний за містом. Відомо, що за Центральної Ради, його статті, що викривали більшовицьку Росію, друкувалися в міській газеті “Известия Нежинского общественного комитета” [2].

19 січня 1919 р. червоноармійці Таращанського полку під командуванням М. Боженка у взаємодії з партизанськими оволоділи Ніжином. У місті знову була встановлена радянська влада і створений революційний комітет (цей комітет створений був у міс-